

Àngel de Villalobos i Febrer

Roser Solà i Montserrat

El polític d'origen valencià Àngel de Villalobos és considerat un ferm defensor de la industrialització com a garantia de progrés, motiu pel qual adoptà actituds proteccionistes que el portaren a ser una peça bàsica de la creació de l'Institut Industrial de Catalunya. Aquest article ens n'ofereix una semblança biogràfica en què, a més, es recullen les seves relacions amb Manresa.

Visió de la ciutat de Manresa a mitjan segle XIX (1860). Per aquesta ciutat Àngel de Villalobos en sortí elegit els anys 1849, 1850, 1851, 1853 i 1857. (Foto: C. Clifford, fons fotogràfic de la casa reial espanyola).

Àngel de Villalobos i Febrer nasqué el 15 de novembre de 1808 a la vila de Vinaròs. El seu pare, José de Villalobos, d'origen noble i natural de Ponferrada, havia seguit la carrera militar i amb grau de capità anà destinat a la plaça de Vinaròs, on es va casar amb Àngela Febrer i Escrivano, que pertanyia a una de les famílies més distingides de la vila.

L'exili

En esclatar la guerra del Francès — i empès per les circumstàncies — José de Villalobos es veié obligat a sol·licitar una ocupació al govern de José Bonaparte per a poder sobreviure ell i la seva família (el matrimoni tenia dos fills petits). Quan acabà la guerra, com molts d'altres, hagué d'exiliar-se a França amb tota la família, lloc del qual no pogueren pas tornar pel fet d'haver ocupat el pare un càrrec assen-

yalat durant el regnat de Bonaparte, maigrat presentar una extensa "justificació" per a aconseguir l'amnistia de Ferran VII. Aquest exili condicionà molt la vida del nostre biografiat, ja que, com veurem, al llarg de la seva vida viatjà i passà llargues temporades a l'estranger.

Finalment, quan el 1820 amb motiu d'haver-se instaurat el règim liberal molts exiliats retornaren a Espanya, els Villalobos no ho feren, i possiblement per la mort dels pares quedà el nostre biografiat a la cura d'uns parents afincats a Londres. En aquesta ciutat passà encara alguns anys fins que el 1827 tornà a Espanya i s'instal·là a Madrid, lloc on, gràcies als seus coneixements d'anglès i francès, així com a les influències que tenia als cercles oficials, aconseguí una ocupació a l'Administració Militar per portar la comptabilitat per partida doble. Hi ha constància que també en aquestes dates entrà a formar part de la Reial Acadèmia de Belles Arts.

Retorn a Espanya

Instaurat ja el règim liberal, a les darreries de 1834 Àngel de Villalobos fou designat per a realitzar un viatge a Londres, al servei de la Comissió d'Instrucció Primària, per tal d'estudiar el sistema d'Ensenyament Mutu Lancasterià. Aquest mètode, que assolí grans èxits entre el proletariat anglès, consistia en un conjunt de regles que transformaven l'escola en un complicat mecanisme destinat a obtenir que un sol mestre pogués dirigir un gran nombre d'alumnes, per la qual cosa havien de ser molts d'aquests auxiliars del primer.

Els anys 1834-1836 el canvi d'aires en el panorama polític espanyol es feia sentir. Els liberals, antics exiliats, mostraren una especial preocupació per a reglamentar l'educació mínima que havia d'aconseguir el poble, i per aquest motiu era imprescindible la creació d'una Escola Normal, on es projectava generalitzar l'avantatjós sistema lancasterià. L'ànima de la reforma educativa era Pablo Montesino, bon amic de Villalobos des de l'exili, el qual presidia la Direcció General d'Es-

tudis i, ahora, era secretari de la Comissió Central d'Instrucció Primària. Així no és estrany que fos escollit precisament Villalobos per viatjar a Londres a aprendre el sistema lancasterià, que hauria de transmetre al seu retorn com a professor de l'Escola Normal que s'havia de crear.

Però les coses no succeïren com era previst, ja que en tornar a les darreries de 1835 amb el nomenament de professor titular de la Normal i Inspector General, no pogué gairebé exercir per no haver-se pogut encara habilitar l'antic convent de Santa Clara com Escola Normal. I com que el retard en la feina i en el cobrament ja eren considerables (més d'un any), decidí demanar una llicència per anar uns mesos a Londres, on s'havia casat. Quan finalment la Normal s'instaurà el 1839, atès que la feina que l'esperava resultava un xic ambigua, Villalobos preferí quedar-se a Londres, on havia aconseguit defensar-se mínimament.

Nova residència a Londres

A Londres l'activitat de Villalobos fou múltiple. Des del seu retorn, el desembre de 1837, col·laborà en diversos periòdics dirigits per liberals amics dels emigrants espanyols -*New Monthly Magazine*, de Thomas Campbell; *The Atheneum*, de Dilke- en forma d'articles o amb il·lustracions, fins que a primers de 1840 esdevindrà el redactor únic de *El Instructor*, succeint J. de Alcalá, també emigrant espanyol. És interessant remarcar que aquesta publicació era escrita en espanyol perquè anava dirigida al públic llatinoamericà, recentment alliberat de les censurens inquisitorials, amb un contingut ben variat: literatura, història natural, física i química, avenços tecnològics com el ferrocarril o el vapor, filosofia, política i una particular atenció als problemes socials. Al cap d'uns anys, una nova publicació, *La Colmena*, desplaçava l'anterior, figurant com a redactor principal «D. Àngel de Villalobos, Catedràtic de Literatura Espanyola del Colegio del Rey» (Londres, 1842).

La Colmena revela força bé la mentalitat del nostre biografiat i les

preferències del públic al qual anava dirigida: especial interès per la tècnica, la maquinària, la necessària industrialització, l'atenció educativa de la infància, l'educació de les classes dedicades a la indústria, l'economia, l'amor al saber, les caixes d'estalvi, el progrés que millora el benestar social dels pobles fent-los avançar ràpidament, els avantatges del ferrocarril, viatges, etc. En aquesta publicació tenia col·laboradors ben destacats d'entre els emigrants espanyols, com Flórez Estrada, Cipriano Montesinos, etc. Les il·lustracions eren sempre del propi Villalobos.

Com a redactor i il·lustrador col·laborà amb la casa Ackermann de Londres en la publicació de diversos «*Catecismos*», petites obres destinades a la iniciació de diverses branques de la ciència i les lletres: zoologia, història, literatura, etc.

Villalobos publicista, i també artista. És aquesta la professió amb la qual figura al cens de 1841. El cert és que havia participat, entre 1833 i 1839, en dues exhibicions de la Royal Academy com a pintor de retrats, i el mateix 1839, amb un altre soci, muntà una escola-acadèmia de dibuix i escultura a Londres amb la finalitat de preparar els alumnes que desitjaven ingressar a la Royal Academy. A la propaganda de l'Acadèmia Villalobos es presentava com a membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Madrid, pintor de retrats i professor de dibuix.

Ens queda encara una altra activitat desplegada per Villalobos a Londres durant aquests anys: la de professor de Llengua i Literatura espanyoles a la universitat londinenca King's College, on succeí J. de Alcalá, ocupant la càtedra des del 16 d'octubre de 1840 fins al novembre de 1847, per retornar a Espanya de forma definitiva. Això no obstant, el 1845 vingué precisament a Barcelona com apoderat de Josep Ma. Roca i Cabanes per signar la constitució de la societat promotora del primer ferrocarril Barcelona-Mataró. El temps comprès entre aquesta data i el 1847, quan rescindí totalment el contracte amb el King's College, el passà pràcticament a Espanya; però no és estrany, car la càtedra de Llengua i Literatura espanyoles tenia pocs alum-

nes, a vegades només un, i és possible que en aquells moments no en tingués cap.

Estada a Barcelona: Fundació de l'Institut Industrial de Catalunya

Villalobos, entusiasmat per la seva participació en el primer projecte ferroviari d'Espanya, deixà família, casa i negoci a Londres, i arribà a Barcelona en nom de Josep Ma. Roca i Cabanes, barceloní afincat a Anglaterra que havia obtingut la concessió del ferrocarril Barcelona-Mataró per R.O. de 23 d'agost de 1843. S'havia convingut prèviament amb Miquel Biada i amb els accionistes espanyols l'obligació de traspasar la concessió en el moment de constituir-se la societat, i això és el que vingué a realitzar Villalobos, que entrà a formar part de la directiva de la Societat que s'inicià.

Un cop a Barcelona, Villalobos establí múltiples contactes no sols amb el món financer i comercial, que era el que principalment sostenia la societat del ferrocarril, sinó també amb el món industrial cotonaire, el de la Junta de Fàbriques. Ell havia estat nomenat Agent Industrial del Govern a les capitals de Gran Bretanya, França i Bèlgica amb la missió específica de transmetre al govern tota la informació sobre avenços i millores fets o que es fessin en les ciències i les arts industrials; però si havia de recollir informació dels avenços fets a l'estranger, també li era necessari conèixer l'estat en què es trobava la fabricació a Espanya. Per aquest motiu es dedicà a visitar les fàbriques de Catalunya, sobre les quals publicà interessants i elogiosos comentaris a la *Revista Barcelonesa*, dirigida per Augusto de Burgos.

Precisament en aquelles dates els homes de la Junta de Fàbriques estaven molt preocupats per la qüestió d'un possible i imminent canvi d'aranzels, que -segons ells- afavoriria l'entrada de gèneres de cotó anglès i francès amb els quals en aquells moments no podien competir. Alguns d'entre ells ja havien proposat feia temps un Institut Industrial destinat a afavorir una modernització tecnològica inevitable,

perquè entenien que aquesta era l'única solució per aconseguir l'anivellació amb els països competidors. Per això la visita de Villalobos va causar impacte entre els industrials. Ell coneixia les institucions similars que hi havia a l'estranger -França, Bèlgica i Gran Bretanya- i en sabia els beneficis que en rebia la indústria. Impressionat per les possibilitats industrials catalanes, però també per les quantioses dificultats per sobreviure, va decidir presentar un pla d'acció a la Junta de Fàbriques per afrontar aquest problema. La seva claredat d'anàlisi i el profund coneixement que demostrà van ser els factors que van fer considerar a la Junta de Fàbriques que ell era l'home més idoni per tirar endavant el projectat Institut Industrial.

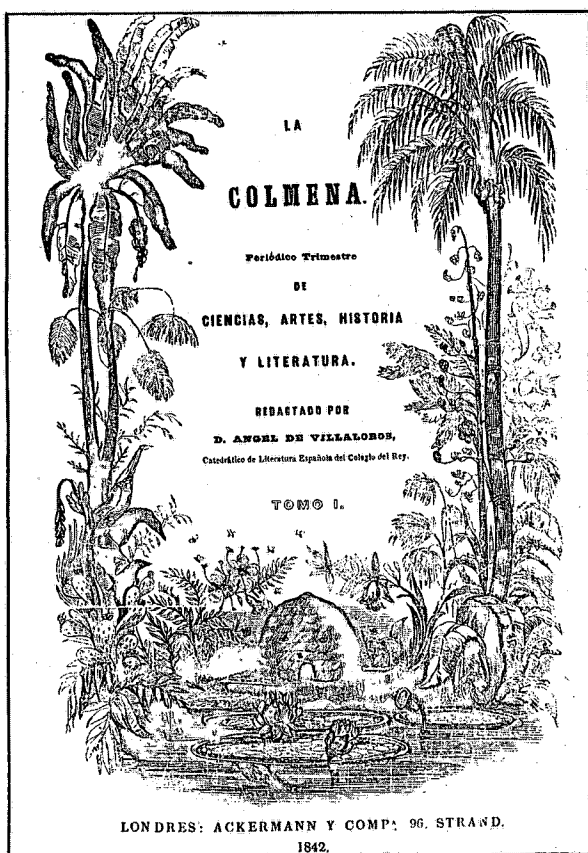
El pla de Villalobos consistia a con-vèncer els fabricants que només amb la unió de totes les forces productives s'aconseguiria quelcom. I era pre-

cisament aquesta la idea central de l'Institut Industrial de Catalunya: la unió de totes les branques de la producció per a la defensa de la indústria en general i, alhora, per a la millora tecnològica que li permetés competir amb tota mena de productes estrangers. Ell havia comprovat que la majoria de les màquines utilitzades en el ram tèxtil era de procedència anglesa, francesa o belga, i que algunes cases catalanes -la de Valentí Esparó o la Cia. Barcelonesa del carrer Sant Agustí- les construïen, però resultaven a preus més elevats per l'obligada importació del ferro o matèria primera. Sabia que en la lluita pels aranzels es donaven postures xocants entre uns i altres rams de la producció; sabia que es feia una producció tèxtil fina i de qualitat, però que no tenia sortida pel contraban i que, en realitat, no eren pas moltes les fàbriques preparades per a fer-ho. Sabia que l'atomització produc-

Escritura de societat i reglament de la Companyia de Ferrocarril Barcelona-Mataró, en la qual Villalobos participà.

Àngel de Villalobos fou un destacat redactor, publicista i il·lustrador de nombroses publicacions. *La Colmena* fou una d'elles, en la qual figurà com a principal redactor.

tiva era un fet a Catalunya i entenia que només un gran front comú podia lluitar amb probabilitats de vèncer en la campanya aranzelària si aquest es volia llençar a una millora tecnològica efectiva. Els seus viatges a l'estranger, complint la tasca encomanada pel govern, li havien donat tota mena d'informació sobre les institucions i associacions industrials, així com les relacions que els governs mantenien amb les mateixes. Coneixia el món de Madrid i era un membre que des de la Cort els havia entès.

Els membres de la Junta de Fàbriques li atorgaren tota la seva confiança i plens poders quan ell es brindà a col·laborar-hi. Aquell estiu de 1847 havia de dedicar-lo a complir amb el seu càrrec i com a tal visità França, Bèlgica i Gran Bretanya. En tornar, havent renunciat a la seva missió governativa, fou nomenat per la Junta de Fàbriques assessor i apoderat de la mateixa (18 de gener de 1848), i el 5 de maig del mateix any Director de l'Institut Industrial de Catalunya.

Els objectius de l'Institut Industrial de Catalunya —on era palesa una forta

empremta de Villalobos— eren el progrés i el foment de la indústria per aconseguir una millora tecnològica, indispensable per sobreviure i competir. Els mitjans previstos per tal d'aconseguir-ho eren els següents: unió de coneixements tècnics i fabrils per a obtenir una mútua il·lustració, aportació de noves descobertes tècniques en tots els ordres i coneixement d'aquestes mitjançant exposicions permanents o esporàdiques, biblioteca i hemeroteca especialitzades tant d'ordre nacional com estranger, classes per a fabricants i per a operaris, fulletons o cartilles industrials dedicades a la divulgació dels coneixements propis de la fabricació i, finalment, un cercle industrial per alternar l'oci amb l'intercanvi informal de problemes similars.

Per fer-nos una idea de l'amplitud de mires de l'IIC ressenyem tan sols les seccions en què estava dividit: agricultura, sederia, llenceria, cotó, fundició i construcció de màquines, productes químics, indústries diverses, economia política i literatura.

En els moments inicials no es preveia cap periòdic, però precisament

aquest caràcter mentalitzador i divulgador de la causa industrial que anava prenent l'Institut el va portar a tenir el seu propi diari, *El Bien Público*, que va veure la llum el 9 de febrer de 1849, dirigit per Villalobos, qui actuava també com a editor responsable. Un dels seus encerts va ser, precisament, envoltar-se d'uns peculiars col·laboradors en el diari: Illas i Vidal, Sol i Padrís, Duran i Bas, Reynals i Rabassa. Industrials i intel·lectuals units en una causa comuna: la defensa de la indústria i de la modernització. L'aportació de Villalobos a la creació de l'Institut va ser considerable, no sols com a director de l'Institut, sinó també com a membre de la Junta Directiva amb Joan Jaumandreu (president de la Junta de Fàbriques), Domènec Ramis, Pau Ma. Tintoré i Joan Achon, i, de manera molt particular, com a redactor en cap del diari *El Bien Público*, amb interessants articles sobre la indústria catalana, els aranzels, etc.

Representant de la Junta de Fàbriques a Madrid. Diputat per Manresa

Però ben aviat els homes de la Junta de Fàbriques entengueren que Villalobos els serviria millor a Madrid que a la pròpia Barcelona. Ara ja havia endegat l'Institut Industrial de Catalunya i calia tenir algú a la Cort, ben relacionat en els medis polítics i bon coneixedor i defensor de la indústria catalana, que vetllés pels seus interessos tantes vegades incompresos. Així doncs, l'octubre de 1849 el nomenaren agent especial de la Junta de Fàbriques a Madrid, i aprofitant unes eleccions parcials del desembre de 1849 el presentaren com a candidat per Manresa; eleccions que va guanyar, com també les de 1850, 1851, 1853 i 1857, sempre per Manresa. Més endavant, el 1865, es presentarà per Xàtiva i també fou elegit.

Liberal convençut, fou elegit a les eleccions com a membre del Partit moderat, però amb idees molt progressistes. En realitat, es relacionava molt amb membres d'aquest grup polític: Pascual Madoz, Joan Vilaregut, Jacint Feliu Domènech,...; precisament amb

ells -amb motiu d'unes eleccions generals- apareix a la candidatura que presentarà l'Institut Industrial de Catalunya amb un programa podríem dir-ne "proto-catalanista". Més endavant militarà a la Unió Liberal, aleshores en el poder, encara que a les eleccions de 1865, que guanyà, es va presentar com a independent per haver estat postergat per aquest partit a darrera hora.

Analitzant els assumptes dels quals s'ocupà com a diputat podem entendre força clarament els interessos del nostre biografiat. En primer lloc, el món industrial. Va ser aquest el tema que va protagonitzar el seu primer discurs a les Corts defensant la indústria i els aranzels i, alhora, aclarint alguns punts de l'anomenada "cuestión catalana". A Madrid treballà intensament a la Junta Consultiva de Duanes i Aranzels, de la qual fou vocal degà, atacant el lliurecanvi que s'anava obrint pas en la mentalitat dels homes de la Cort. Els seus articles a diversos diaris de la capital, dels quals es feien ressò els de Barcelona, en són una bona prova. Home de ploma fàcil i d'amplis i variats coneixements tant en el món de la indústria com en el de l'agricultura, les arts, els transports, l'economia, etc, tenia sempre una opinió a expressar quan creia que el progrés i la modernització així ho exigien.

Com a diputat intervingué a les Corts amb motiu de la presentació del projecte del ferrocarril Aranjuez-Almansa, en què demanà un pla general legislatiu de ferrocarrils per a tota Espanya; formà part de la comissió que dictaminà sobre el tren Reus-Montblanc; formà part també de diverses comissions que estudiaven temes tals com els pressupostos, el deute públic, la reforma del subsidi d'Indústria i Comerç, la reorganització del Banc de San Fernando, la qüestió de les presons, la reforma dels col·legis de sords-muts i cecs de Madrid, el port de Barcelona, etc. Les seves intervencions al Congrés van estar sempre relacionades amb aquests temes, si bé una d'elles va sobresortir per l'èmfasi i l'acalorament amb què fou presentada: es tractava d'un treballat discurs on defensava la marina mercant catalana a les costes africanes, i també fou d'un atreviment polític el que féu en pre-

sentar una esmena al pla del govern, al partit del qual pertanyia, en què demanava uns pressupostos basats en una reforma sobre les contribucions territorials.

Si bé coneixem les seves activitats oficials al Congrés dels diputats, no podem oblidar les actuacions més encaminades a afavorir els seus electors de Manresa. Un dels temes que més es veu que el preocupaven per aconseguir una millora efectiva de la comarca va ser el de les comunicacions. S'interessà sovint per aquest tema, intervingué a la Cort i aconsellà l'ajuntament de Manresa sobre els passos que havia de fer per aconseguir la construcció de la carretera Cardona-Manresa; més endavant, es preocupà de l'altre tram Manresa-Terrassa per acabar d'unir aquesta ciutat amb Barcelona. Però encara la preocupació es féu extensiva en una altra direcció: Cervera, Calaf, Manresa.

Infraestructura viària i també solucions per als problemes d'un augment a la contribució territorial, fruit d'uns càlculs erronis en les taxacions. S'hi aconseguí una rebaixa. Intervenció en la millora de la presó, en l'enderrocament de les muralles i un consell al consistori de Manresa perquè retirés la seva petició de reinstaurar la Universitat de Barcelona a Cervera, perquè creia que seria una greu equivocació. En canvi, en el terreny de l'ensenyament intervingué activament perquè no se suspengués el quart curs d'enginyers industrials a la Universitat de Barcelona, cosa que s'aconseguiria finalment.

Últimes activitats

Com veiem, l'activitat de Villalobos al Congrés fou ben variada. Però la seva vena periodística s'havia de plasmar de nou, i el 1863 apareix com a promotor, editor i director d'un diari, *La Razón Española*, en principi de signe independent i després al servei de la Unió Liberal. Més endavant també actuarà com a corresponsal de la revista *Agricultura Valenciana*, regió on es va retirar per dedicar-se a l'explotació d'una finca de la seva propietat a Puebla Larga, prop d'Alzira, fins

a la seva mort, el 1880, que es produí a Madrid.

Conclusió

Com a conclusió, tot intentant de resumir en poques línies la personalitat d'Àngel de Villalobos, cal ressaltar la sòlida preparació, àmplia i oberta que obtingué durant els seus millors anys de formació passats a França i Gran Bretanya, llocs que li aportaren, a més, un considerable domini del francès i l'anglès. El fet que procedís de bona família, encara que les peculiars circumstàncies el deixessin sense propietats i sense diners, i la seva condició d'emigrat li van fer possible la connexió amb personatges del món cultural i polític que es movien a la Cort, com Mendizábal, Istúriz, Pablo Montesino, Alcalá Galiano, Agustín Argüelles, etc, en uns anys en què els càrrecs eren detentats generalment per emigrats, que tenien una millor formació.

El seu pas per Catalunya va ser fruit, precisament, de la confluència dels diversos factors enunciats. D'una banda, la seva llarga estada a Londres i la seva relació amb Josep Ma. Roca i Cabanes; de l'altra, el seu nomenament d'Agent Industrial del Govern i, com a resultat, la seva incorporació a la Junta de Fàbriques de Barcelona i la fundació de l'Institut Industrial de Catalunya gràcies als coneixements específics que tenia de la indústria britànica i d'altres institucions industrials estrangeres. No es pot silenciar la considerable facilitat d'expressió que el portà repetides vegades a publicacions de tota mena, amb una particular immersió en el món de les lletres, les arts i les ciències. Repassant la seva vida ens apareix com un home enciclopèdic, amb multiplicitat d'interessos però sempre amb un fil conductor: la creença en el progrés, en la ciència i en la tècnica com a camí de la millora social i de la felicitat de tots els pobles.

Roser Solà i Montserrat

Doctora en Història Contemporània
per la UB.